

รูปแบบการบริหารจัดการที่สาธารณะประโยชน์แบบมีส่วนร่วม ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

Participatory Action Research for Land use and Management Model of Public Areas in Chumsaeng Sub-district, Satuek District, Buriram

บัญชา นวนสาย^{1*} เทพพร โลมารักษ์² อาลัย จันทร์พานิชย์³

Bancha Nuansai^{1*} Thepporn Lomarak² Alai Chanphanit³

Received: May 3, 2021

Revised: May 23, 2021

Accepted: May 25, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา วิเคราะห์และวางแผนการใช้ประโยชน์และศึกษา รูปแบบการจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์แบบมีส่วนร่วม ของตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนได้ใช้การระดมสมองผ่านการประชุมแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยเริ่มจากการค้นหาศักยภาพ คนในชุมชนและจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักถิ่น ซึ่งใช้รูปแบบการจัดการกลุ่ม ด้วยหลัก 5 ก และมีพหุภาคี เข้าร่วมในการสร้างกลไกเพื่อความยั่งยืน จากการระดมสมองและประชาคมพบปัญหาาร่วมของชุมชนที่สำคัญคือการ บุกรุกพื้นที่สาธารณะ ซึ่งมีผู้เข้าใช้ประโยชน์จำนวน 75 ราย ครอบคลุมพื้นที่ 176 ไร่ กลุ่มฯได้ใช้แนวทางแก้ไขปัญหา โดยการประชุมกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งยึดหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วม ส่งผลให้มีการคืนพื้นที่เพื่อใช้ ประโยชน์ส่วนรวม จำนวน 17 ราย ได้พื้นที่เพื่อการทำนาแปลงรวม 15 ไร่ มีการจัดสรรพื้นที่เพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจ สวนฝรั่ง 1 ไร่ ปลูกมะพร้าว 1 ไร่ 2 งาน และ ปลูกไผ่ 2 ไร่ กลุ่มฯได้ร่วมสร้างแผนการพัฒนาและบริหารพื้นที่ สาธารณะประโยชน์ โดยมีมติเห็นชอบจากที่ประชุมโดยพร้อมเพียง ซึ่งแผนการพัฒนามีเป้าหมายเพื่อสร้างความ มั่นคง ยั่งยืน ในการใช้ทรัพยากรของชุมชน ซึ่งจะได้ดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามบริบทและศักยภาพของ ชุมชนต่อไป

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม พื้นที่สาธารณะประโยชน์

^{1*} อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

² อาจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ E-mail: tepporn.lm@bru.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์

¹ Lecturer of the Department of Social Studies, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University E-mail: Bancha.n@bru.ac.th

² Lecturer, Dr. of the Department of General Science, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University

³ Associate Professor Dr. Department of Geography and Geoinformatics Faculty of Science

Abstract

The purpose of this research was to study the context of problems, synthesis and management plan for the utilization of public areas using the participatory approach in Chumsang Sub-District, Satuek, Buriram Province. It was found that brainstorming though participatory meeting has been using in all steps. Firstly, villagers with high potential were identified to formulate the Community Lovers (Khon Rak Thin) Group using the principle of 5 Kor (Kor1 Group members , Kor 2 Director , Kor 3 Rules , Kor4 Fund, and Kor5 Activity) and multilateral participation to create sustainable mechanism for public areas utilization. As a result of brainstorming exercises and public hearing, it was found that public area invasion was the common problem of the community. Currently, there are 75 public area invaders covering the area of 176 rais. The group has adopted the good governance principle and involved all stakeholders in order to come up with the solution. As result, 17 public area invaders have given back the area of 15 rais to be used as the community rice field. In addition, the land was allocated for planting the economic crops: 1 rai for guava, 1 rai and 2 ngans for coconut and 2 rais for bamboo. The group has worked out plan for development and administration of public areas with the consent of all concerned. The plan aimed at building up security and sustainability in the use of community resources. It will be gradually implemented in line with the context and potential of the community.

Keywords: Paricipation, monument

บทนำ

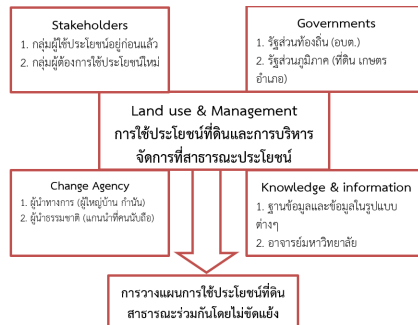
การบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ต้องมีระบบกลไกและการวางแผนพัฒนา เพื่อกำหนดเป้าหมาย และจัดการปัญหาของชุมชน จึงต้องมีความชัดเจนในการดำเนินงานเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง ทั้งนี้การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นแนวทางในการสร้างกลไกเพื่อแก้ปัญหาภายในชุมชนซึ่งควรเป็นไปตามบริบทของพื้นที่ตามความเหมาะสม และควรดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม อันจะพาไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกและยั่งยืนในอนาคต พื้นที่ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่ามีปัญหาการบุกรุกเข้าใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ของประชาชนในชุมชนมายาวนาน โดยมีความเกี่ยวข้องกับผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน คือบ้านตามา บ้านสุขสำราญ และบ้านสุขวัฒนา ชาวบ้านมีการแผ้วถาง จับจองพื้นที่สาธารณะทำการเกษตร และใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว จำนวน 570 ไร่ ประกอบด้วยพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ดิน 370 ไร่ แหล่งน้ำ 120 ไร่ ซึ่งถูกบุกรุกจากชาวบ้านเพื่อทำกิน และยังมีพื้นที่ว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์ปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า อีกจำนวนหนึ่ง ชาวบ้านจึงใช้เป็นสถานที่ทิ้งขยะส่งผลให้เกิดความสกปรก เสียภูมิทัศน์ รวมทั้งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค ซึ่งจะเห็นได้ว่าที่ดินสาธารณะประโยชน์ส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างเต็มศักยภาพ (เขาวลิต สิมสว. 2560)

ดังนั้นการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการที่สาธารณประโยชน์แบบมีส่วนร่วม ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการเข้าใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันหาแนวทางการแก้ปัญหา โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการและพัฒนาพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ โดยประชาชนบ้านตามา บ้านสุขสำราญและบ้านสุขวัฒนา อันจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ร่วมกันเพื่อความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหา การจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์แบบมีส่วนร่วม ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อวิเคราะห์และวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะประโยชน์เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต
3. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์แบบมีส่วนร่วม ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรของ บ้านตามา บ้านสุขสำราญ และบ้านสุขวัฒนา 3 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 1,645 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ 570 ไร่ รวมทั้งสิ้น 150 คนซึ่งทั้งหมดอาศัยอยู่ในพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นการหาคำตอบทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยจะนำข้อมูลทั้งสองด้านมาประกอบเพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เกิดความแม่นยำมากยิ่งขึ้น เครื่องมือนี้ดังกล่าวประกอบด้วย

เครื่องมือในเชิงคุณภาพ เป็นการหาคำตอบด้วยการถอดความรู้จากตัวบุคคล และสภาพที่ปรากฏอยู่จริงในพื้นที่ ได้แก่

1. แบบสอบถาม เพื่อเป็นการตรวจสอบว่ารูปแบบเชิงพื้นที่และรูปแบบทางสังคม ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐาน ด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวกับที่ตั้ง การปกครอง ประชากร ชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ อาชีพ รายได้ การใช้ที่ดิน เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการใช้ตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ใช้ประโยชน์ จากพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นบุคคล สำคัญ ได้แก่ ผู้นำชาวบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ได้คำตอบเชิงลึกที่ผ่านการสังเคราะห์จากผู้ให้สัมภาษณ์มาแล้ว เป็นต้น

3. การศึกษาเอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยที่ได้ดำเนินการ ผ่านไปแล้วว่าค้นพบองค์ความรู้ในเรื่องนี้อย่างไร

4. การประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งเป็นการประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้แทนภาครัฐ ประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการใช้ประโยชน์จากที่ดินสาธารณะประโยชน์ เพื่อค้นหาความเหมาะสมในการดำเนินการในพื้นที่ร่วมกัน ว่ามี แนวทางร่วมในการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากที่ดินร่วมกันอย่างไร

เครื่องมือในเชิงปริมาณ เป็นการหาคำตอบด้วยการใช้ตัวเลขทางสถิติ จากแบบสอบถามประชาชนในพื้นที่ และจากผู้แทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีการแปรข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ มาสังเคราะห์ต่อยอดอีกครั้ง ได้แก่

1. แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ
2. จำนวนประชากรผู้ใช้พื้นที่
3. ปริมาณ การใช้ที่ดินในแต่ละประเภท
4. อาชีพ และความต้องการของประชากร

วิธีดำเนินการวิจัย

รวบรวมผลจากการเก็บข้อมูลของประชากรในพื้นที่เป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี ขั้นตอนการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ ภาพถ่าย (ข้อมูลจากเครื่องมือการวิจัย) ซึ่งเป็นข้อมูลดิบยังไม่ได้นำมาประมวลผล ผู้วิจัยใช้วิธีการลงพื้นที่ภาคสนามจริงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน โดยใช้ทีมผู้ช่วยนักวิจัยและนักวิจัยในพื้นที่ และการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการจัดประชุมกลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย นักวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ อบต. ที่ดิน เกษตรอำเภอ เป็นต้น

2. ข้อมูลทุติยภูมิเป็นการนำเอาข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหลาย ได้แก่รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา เอกสาร ประชุมวิชาการ รายงานการประชุม ซึ่งได้รวบรวมไว้ในรูปแบบของเอกสาร ซึ่งนักวิจัยจะนำใช้ข้อมูลในขั้นนี้ มาจัดหมวดหมู่ แยกประเด็น และจัดลำดับในการวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ได้ใช้ข้อมูลที่มีคุณภาพและเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ผลตามสมมุติฐานว่า รูปแบบการบริหารจัดการที่สาธารณประโยชน์ ที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิต ของชุมชนบ้านตามา บ้านสุขสำราญและบ้านสุขวัฒนา จากการมีส่วนร่วมของชุมชน แบบใดที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน โดยจะมีการเก็บข้อมูลและแยกแยะข้อมูล 3 ด้านหลัก ๆ คือ 1. บริบทพื้นที่ของชุมชน 2. แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะเพื่อชุมชนแบบมีส่วนร่วม 3. รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วม

กัน โดยจะแปรผลตามกรอบทฤษฎีที่ได้ในบทที่ 2 มาเป็นตัวชี้วัดทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ การวิเคราะห์ผลโดยใช้การแยกประเภทตามทฤษฎี และการสังเคราะห์ผลจากเวทีการมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ผู้นำท้องถิ่น และนักวิชาการ เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทและสภาพปัญหาของพื้นที่สาธารณประโยชน์ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ด้านสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม เดิมประชาชนส่วนใหญ่มีถิ่นฐานและภูมิลำเนาอยู่ในภาคอีสานและได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่ออยู่อาศัยและประกอบอาชีพ มาหลายช่วงอายุคน ตั้งแต่ พ.ศ. 2444 เป็นต้นมา ทำให้ตำบลชุมแสง มีประชากรที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน เช่นลาว เขมร และไทยโคราช ปัจจุบัน ตำบลชุมแสง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 18 หมู่บ้าน ลักษณะทางเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยในขอบเขตพื้นที่ศึกษา มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้าน คือหมู่บ้านตามา หมู่ที่ 1 หมู่บ้านสุขวัฒนา หมู่ที่ 16 หมู่บ้านสุขสำราญ หมู่ที่ 18 ซึ่งประชากรทั้ง 3 หมู่บ้านแต่เดิมที่เป็นบ้านเดียวกัน และมีการแยกเขตการปกครองออกจากกันเมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้าน ตามา บ้านสุขวัฒนา และบ้านสุขสำราญ มีพื้นฐานทางสังคมระบบเครือญาติใกล้ชิดกัน ใช้ภาษาถิ่นเป็นภาษาพูดในสังคมทั่วไปซึ่งสามารถใช้ได้ 2 ภาษา คือภาษาตระกูลไทยลาว และภาษาเขมรพื้นถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ ชาวตำบลชุมแสงมีวัฒนธรรมร่วมที่มีความผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมไทยลาวและไทยเขมร โดยมีประเพณี 12 เดือนเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่กำกับพฤติกรรมและสร้างพลังความสามัคคีของชุมชน ดังนี้ เดือน 1 บุญเข้ากรรม เดือน 2 บุญคุณลาน เดือน 3 บุญข้าวจี่ เดือน 4 บุญพระเวส เดือน 5 บุญสงฆ์น้ำ เดือน 6 บุญวันวิสาขบูชา เดือน 7 บุญเกี่ยวข้องกับการเริ่มต้นฤดูการทำนา เดือน 8 บุญเข้าพรรษา เดือน 9 บุญข้าวประดับดิน เดือน 10 บุญข้าวสาก เดือน 11 บุญออกพรรษา เดือน 12 บุญกฐิน จะเห็นได้ว่าประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นยังคงคล้ายคลึงกับวิถีของชาวอีสาน และชาวไทยพุทธ ทั่วไป แต่มีลักษณะเฉพาะถิ่นซึ่งเกิดจากการผสมกลมกลืนและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1.1 ประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะเรื่องของน้ำและข้าว เช่น บุญเดือน 2 บุญคุณลาน บุญเดือน 3 บุญข้าวจี่ บุญเดือน 7 บุญแหกนา

1.2 ประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อ ในสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นเรื่องที่สัมพันธ์ความกตัญญูต่อบรรพชน ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ ความอุดมสมบูรณ์และความสามัคคีในกลุ่มคน เช่น บุญเดือน 5 บุญสงฆ์น้ำ เดือน 9 บุญข้าวประดับดิน เดือน 10 บุญข้าวสาก

1.3 ประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการสร้างศรัทธา การสะสมความดี ละทิ้งกิเลส ปฏิบัติธรรม และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น บุญเดือน 1 บุญเข้ากรรม บุญเดือน 2 บุญพระเวส บุญเดือน 8 เข้าพรรษา บุญเดือน 11 บุญออกพรรษา และบุญเดือน 12 บุญกฐิน

ด้านลักษณะทางกายภาพ พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ลาดโดยสูงทางด้านทิศตะวันตกและลาดต่ำมาทางยังทิศตะวันออก มีความแตกต่างด้านความลาดชันไม่มากนัก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ จุดเด่นของพื้นที่คือ มีทางน้ำธรรมชาติและแหล่งกักเก็บน้ำ รวมทั้งพื้นที่กักเก็บน้ำหลายแห่ง เช่นคลองห้วยไผ่ ไหลผ่านพื้นที่ 5 ก.ม. หนองชลประทาน พื้นที่กักเก็บน้ำ 70 ไร่ หนองจบก-ตะเคียน พื้นที่กักเก็บน้ำ 100 ไร่ หนองตามา (ต้นเงิน) หนองตาแบน พื้นที่กักเก็บน้ำ 45 ไร่ (กำลังต้นเงิน) หนองกระทุ่ม (พื้นที่ 15 ไร่ ต้นเงิน) และ หนองปลอง (พื้นที่ 12 ไร่ แต่ขาดทางน้ำเข้าแผนการจัดการน้ำยังไม่ดีพอ) จะเห็นได้ว่าน้ำซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการประกอบอาชีพการเกษตร

ของชุมชน มีเพียงพอในการทำการเกษตร จากลักษณะกายภาพที่กล่าวมาแล้วส่งผลให้ชาวตำบลชุมแสง มีวิถีการดำเนินชีวิตผูกพันกับธรรมชาติและอาชีพทางการเกษตร ทั้งทรัพยากรป่าของชุมชนที่ถูกฟื้นฟูขึ้นมาจนเกิดความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านคือป่าชุมชนบ้านสุขสำราญ เนื้อที่ 15 ไร่ และป่าชุมชนบ้านสุขวัฒนา เนื้อที่ 20 ไร่ ซึ่งป่าทั้ง 2 แห่งนี้ชาวชุมชนยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่เนื่องจากยังไม่มีแผนการบริหารจัดการป่าที่ชัดเจน มีเพียงพันธสัญญาทางใจซึ่งเป็นข้อตกลงของคนในชุมชนเพื่อกำกับไม่ให้มีการบุกรุกและเข้าไปหาประโยชน์จากป่า

ด้านเศรษฐกิจศักยภาพชุมชน และภูมิปัญญา ชาวตำบลชุมแสงมีลักษณะเศรษฐกิจชุมชนซึ่งสัมพันธ์กับความเป็นสังคมเกษตรกรรม ที่สัมพันธ์กับทรัพยากรน้ำ คือประกอบอาชีพเกษตรทำนา เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งปัจจุบันมีภาครัฐทั้งเกษตรอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล เกษตรจังหวัดเข้ามาร่วมพัฒนาและส่งเสริม ส่งผลให้ชาวชุมชนเปลี่ยนทัศนคติและวิถีการทำการเกษตร โดยมีการขยายพื้นที่ทำเกษตรพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรประณีตเพิ่มขึ้นกล่าวคือ มีการปลูกพืชผสมผสาน และพืชหมุนเวียนในแปลงเกษตร แต่เป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ยังไม่ได้รวมกลุ่มการผลิตอย่างเป็นทางการทำให้การบริหารจัดการผลผลิตทางการเกษตรจึงไม่ได้ราคาเท่าที่ควร และไม่มี ความแน่นอน อีกทั้งในฤดูแล้ง ในบางพื้นที่ของเกษตรกรขาดแคลนน้ำเนื่องจากขาดระบบการบริหารจัดการน้ำที่ดี ดังนั้นการจัดสรรทรัพยากรน้ำจึงถูกกำหนดในแผนการพัฒนาพื้นที่สาธารณะประโยชน์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น ชาวชุมแสงยังคงมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่มีลักษณะการถ่ายทอดในแบบดั้งเดิมซึ่งมีการถ่ายทอดภูมิปัญญายังปรากฏให้เห็นอยู่หลายด้าน เช่นภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า และมีบุคคลที่เป็นแบบอย่างผู้นำชุมชนหลายท่านเช่น นายเป่า ซีรัมย์ นายช่วย ซีรัมย์ มีความชำนาญด้านจักสาน นางปราณี ซีรัมย์ มีความชำนาญด้านการทอผ้า นายคำนึ่ง เจริญศิริ นายควร พรหมนัส นายประสิทธิ์ พันตัน นายสมุท ก่อแก้ว นางเกิด อุ่มพิมาย นายวิเชียร พงสวัสดิ์ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนให้เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตรประณีต ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการมีคนในของชุมชน ที่มีศักยภาพและเป็นที่ยอมรับของผู้คนนั้นจะสามารถสร้างแนวร่วมในการขับเคลื่อนพลังชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี และซึ่งบุคลากรที่มีความสามารถ มีคุณค่าเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2.การวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะประโยชน์เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาการใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ของตำบลชุมแสง ชุมชนได้ใช้กระบวนการระดมสมอง ผ่านเวทีการประชุมประชาคมซึ่งมีคณะกรรมการชุมชน ทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นผู้แทนและมีผู้แทนขององค์การบริหารส่วนตำบลชุมแสงเข้าร่วมประชุม จากเวทีการระดมปัญหาพบว่า มีปัญหาที่เข้าข่ายเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากที่ดิน 4 ประเด็น ซึ่งสามารถลำดับความสำคัญของปัญหา ได้ดังนี้

1. ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะ
2. การสร้างคนให้มีจิตสำนึกรักษ์ป่าชุมชน
3. การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมพื้นที่เกษตร (พื้นที่น้ำท่วมทุกปี ท่วม 1 เดือน)
4. ปัญหาการจัดการขยะในชุมชนให้ลดลง เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและไม่ให้กระทบกับผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่เดิม ชุมชนจึงได้ทำการตรวจสอบสาเหตุของการเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ พบว่ามีสาเหตุการเข้าใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์แบ่งเป็น 5 ลักษณะดังนี้

2.1 ลักษณะความไม่ชัดเจนทางกายภาพของขอบเขต เขตแดน เนื่องจากไม่มีหลักเขต รั้ว เสาบอกเขตแดน ส่งผลให้ ชาวบ้านไม่ทราบตำแหน่งขอบเขตที่ดินเดิมของรัฐ สภาพพื้นที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในอดีต เนื่องจากการเข้ามาทำการเกษตรของเกษตรกรมีการแผ้วถางเพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากเป็นไปด้วยความตั้งใจใน

การขยายพื้นที่ของเกษตรกรเอง การสำรวจและการจัดทำทะเบียนที่ดินไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ซึ่งเกิดจากในอดีตเครื่องมือในการสำรวจอาจจะยังไม่ดีพอและมีความผิดพลาดในการใช้เครื่องมือหรือสำรวจไม่ครบถ้วน รวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบุกรุกและเข้าครอบครองที่ดินสาธารณะประโยชน์อยู่เดิมในจากอดีตอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งที่ดินแปลงนั้นจึงถูกใช้เป็นประโยชน์ต่อเนื่องเป็นระยะเวลาจนเกิดความไม่ชัดเจนของผู้ที่ครอบครองและส่งผลให้เกิดการลุกล้ำเข้าใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

2.2 ลักษณะการสืบทอดต่อเนื่องจากบรรพบุรุษ ได้รับเป็นมรดกตกทอดจาก ตาทวด ยายทวด ปู่ย่า ตายาย พ่อ แม่ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดผ่านเครือญาติ จากรุ่นบุกเบิกมาทำการถากถางเพื่อจับจองทำการเกษตรซึ่งมีเวลาผ่านมานานที่สุด 150 ปี ส่วนใหญ่เป็นลักษณะมอบต่อการใช้พื้นที่เป็นมรดก มีจำนวนทั้งสิ้น 60 ราย

2.3 ลักษณะการเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่โดยการซื้อขายสิทธิ์ ซึ่งเป็นการซื้อสิทธิ์ทำกินจากผู้ที่เป็นเจ้าของที่เดิมจำนวน 7 ราย และบางรายได้รับมรดกและมีการซื้อเพิ่ม จำนวน 5 ราย

2.4 ลักษณะการแลกเปลี่ยนสิทธิ์ ซึ่งรูปแบบการแลกเปลี่ยนการใช้สิทธิ์ทำประโยชน์ในพื้นที่มีหลายวิธีเช่น การนำสัตว์เลี้ยง(ควาย)ไปแลกกับการเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดิน หรือการแลกเปลี่ยนระหว่างการใช้ที่ดินกับที่ดินจำนวน 2 ราย

2.5 ลักษณะการเช่าเพื่อทำกิน การเช่าที่เพื่อทำการเกษตรจากนายทุนและเกษตรกรด้วยกัน จำนวน 2 ราย

ทั้งนี้การใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตร เช่น ปลูกข้าว สถานที่เพาะกล้า ปลูกพืชผักสวนครัว เช่น พริก มะเขือ ผักชี เป็นต้น แดงโม และปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย มันเทศ ข้าวโพด เป็นต้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนด้านขอบเขตของพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ผู้วิจัยได้จัดทำแผนที่เพื่อแสดงขอบเขตพื้นที่สาธารณะประโยชน์ตำบลชุมแสงให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยใช้วิธีการทับซ้อนของชั้นข้อมูลจาก เอกสารสำคัญ 2 ฉบับ ดังนี้คือหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พื้นที่สาธารณะจำนวน 570 ไร่ แผนที่ 1 และ แผนที่ 2 มาตรฐาน 1: 8000 จากสำนักงานที่ดินอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2559 และ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ จากกรมแผนที่ทหาร ตามพิกัดและมาตรฐานเดียวกัน ของปี พ.ศ. 2556 ซ้อนทับด้วยโฉนดที่ดิน ทำให้ทราบรายละเอียดและขอบเขตของพื้นที่สาธารณะประโยชน์ และการเข้าใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ได้ทำการสัมภาษณ์และทวนข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศที่ถูกทับซ้อน พบว่า มีประชาชนเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะของตำบลชุมแสง จำนวน 75 ราย โดยมีการเข้าใช้พื้นที่ จำนวน 176 ไร่ 1 งาน ช่วงเวลาการเข้าใช้ประโยชน์ระหว่างปี พ.ศ. 2400 จนถึงปี พ.ศ. 2559 ทำให้ทราบลักษณะความต่อเนื่องของการเข้าใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์

3. การศึกษารูปแบบการจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์แบบมีส่วนร่วม ตำบลชุมแสง อำเภอ สตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ชุมชนมีการดำเนินการเพื่อสร้างความเข้าใจโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการกลุ่มชุมชนสามารถลำดับการจัดการพื้นที่ได้เป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรกชุมชนสามารถค้นพบปัญหาพร้อมของชุมชน และค้นพบศักยภาพของชุมชน ซึ่งพบว่าสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนคือผู้นำชุมชน ที่มีคุณสมบัติ มีภาวะความเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ เป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ผู้นำโดยธรรมชาติในกลุ่มแรกที่ทำการขับเคลื่อนและสร้างกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย นายคำนิง เจริญศิริ ปราชญ์ชาวบ้าน นายสาธิต ชีรัมย์ ผู้ใหญ่บ้านสุขวัฒนาหมู่ 18 นายเชื้อ ชีรัมย์ ผู้ใหญ่บ้านตามา หมู่ 1 นายวิศรุท พรหมนัส ผู้ใหญ่บ้านสุขสำราญ หมู่ 16 โดยกลุ่มเริ่มก่อตั้งจากวัตถุประสงค์เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ของตำบลชุมแสง ให้เกิดความเป็นธรรมและส่งผลประโยชน์ต่อประชาชนทั้ง

3 หมู่บ้านและหมู่บ้าน ตำบลใกล้เคียง อย่างเท่าเทียมกัน โดยใช้กระบวนการประชุมระดมสมองตัวแทนของคณะกรรมการหมู่บ้าน พบว่าปัญหาของชุมชนที่สำคัญและเป็นปัญหาเร่งด่วนคือปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะ ซึ่งต้องใช้กระบวนการสร้างความเข้าใจกับประชาชน ดังนั้นกลุ่มจึงได้วางแผนการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์และจัดทำแผนเพื่อประชาคม เพื่อให้ชุมชนเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกัน กลุ่มได้จัดทำเวทีระดมสมอง ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ใช้การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เป็นเครื่องมือโดยใช้เวทีกลุ่มคณะกรรมการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกผ่าน เครือข่ายผู้นำชุมชน ทำให้มีคณะกรรมการเข้าร่วมกลุ่มในช่วงเริ่มต้น จำนวน 7 คน ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือเกิดสำนึกร่วมและสร้างความตระหนักในการเป็นเจ้าของ ที่ต้องรับผิดชอบทรัพยากรพื้นที่สาธารณะประโยชน์ร่วมกัน กลุ่มได้มีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการวางแผนการพัฒนาพื้นที่และกำหนดทิศทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ร่วมกัน

ระยะที่สอง ช่วงการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็ง กลุ่มฯ ได้ทำการเสนอแผนการพัฒนาต่อที่ประชุมและวางแผนการบริหารจัดการพื้นที่ ซึ่งในที่ประชุมยอมรับแผนการพัฒนาเนื่องจากมีทิศทางในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะประโยชน์ที่ดีและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการกลุ่มเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นระบบ คณะกรรมการจึงได้เสนอให้มีการดำเนินงานภายใต้รูปแบบของคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มเดิมที่เคยจัดตั้งไว้แล้ว แต่ขาดโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ดังนั้นกลุ่มจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม และ ร่วมกันร่างระเบียบวิสาหกิจชุมชนคนรักถิ่นขึ้น ผ่านเวทีการประชาคมและประชาสัมพันธ์สมัครสมาชิกตามเงื่อนไขของกลุ่ม ซึ่งมีสมาชิกสนใจเข้าร่วมกลุ่มจากทั้ง 3 หมู่บ้าน จำนวนกว่า 100 คน ภายใต้แผนการพัฒนาฯ กลุ่มได้เลือกใช้รูปแบบการพัฒนาแบบ 5 ก

ระยะที่สามช่วงยืดหยุน มั่นคง ยั่งยืน เป็นการอธิบายแผนการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มฯ ที่มีกิจกรรม และปฏิทินการดำเนินงาน แผนพัฒนาฯ คนและงานของกลุ่ม (คนใน) และแผนการพัฒนาของภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (คนนอก) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม โดยมีรูปแบบการดำเนินงานภายใต้แผนการพัฒนาฯ ในลักษณะพหุภาคี คือการดำเนินงานของกลุ่มภายใต้ความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลชุมแสง ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นที่ได้เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์อย่างใกล้ชิดกับประชาชน เกษตรจังหวัดและเกษตรอำเภอ หน่วยงานภาครัฐส่วนกลางที่มีนโยบาย และองค์ความรู้ เครื่องมือในการขับเคลื่อนวิสาหกิจ ในการพัฒนาโดยใช้เทคโนโลยี เทคนิควิธีการ การจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรได้พัฒนาศักยภาพในการผลิตและการวางแผน การดำเนินงานพัฒนาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ องค์กรภายนอกที่มีบทบาทในการหนุนเสริม การบริหารจัดการกลุ่ม สร้างเวทีการมีส่วนร่วม การสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการให้กลุ่ม ซึ่งภาคีที่ดังกล่าวเป็นหน่วยงานที่มีแนวทางในการร่วมมือ ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา เพื่อการพัฒนา ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ การกระจายรายได้ให้เท่าเทียมกัน

การศึกษาแบบการบริหารจัดการที่สาธารณะประโยชน์แบบมีส่วนร่วม ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ซึ่งใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการทำงาน พบว่ามีรูปแบบดังนี้ การมีส่วนร่วมการค้นหาคัญภาพชุมชนเพื่อให้ได้ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้ได้คณะกรรมการกลุ่ม ซึ่งคณะกรรมการได้ใช้เครื่องมือในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคือใช้การประชุมแบบมีส่วนร่วม ปรึกษาหารือ ค้นหาปัญหาร่วมและเสนอแนวทางแก้ไข เป็นการดำเนินงานในระยะแรก ต่อมาคณะกรรมการจึงสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มฯ ด้วยการจัดตั้ง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักถิ่น โดยใช้หลักการพัฒนากลุ่มอาชีพแบบ 5 ก ของกรมการพัฒนาชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้ได้โครงสร้างคณะกรรมการและกรรมการกลุ่มอย่างเป็นทางการ มีการสร้างกฎกติการะเบียบ ผู้รับผิดชอบกองทุนและร่วมวางแผนการพัฒนาผ่านการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ สาธารณประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือการประชุมกลุ่มย่อย และประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมวางแผน และกำหนดเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่ทั้งระบบ โดยยึดหลักธรรมาภิบาล และการมีส่วนร่วม สร้างความเป็นธรรม บนพื้นฐานการเสียสละซึ่งได้จัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบในแต่ละด้านอย่างชัดเจน ส่งผลให้มีการจัดสรรพื้นที่ สาธารณประโยชน์เพื่อการพัฒนาโดยมีการขอคืนพื้นที่สาธารณประโยชน์จากผู้เข้าใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์ รายเดิม 17 ราย ได้พื้นที่เพื่อการทำนาแปลงรวม 15 ไร่ และมีการจัดสรรพื้นที่เพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจสวนฝรั่ง 1 ไร่ ปลูกมะพร้าว 1 ไร่ 2 งาน และ ปลูกไม้ 2 ไร่ เป็นการพัฒนาและบริหารพื้นที่ใช้ประโยชน์เพื่อส่วนรวม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักถิ่นได้สร้างกลไกเพื่อความยั่งยืนด้วยการสร้างเครือข่ายพหุภาคีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมี องค์การบริหารส่วนตำบลชุมแสง เกษตรอำเภอสตึก และเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เข้า มาร่วมจัดกิจกรรมการพัฒนาหนุนเสริมอย่างต่อเนื่อง รูปแบบการบริหารจัดการที่สาธารณประโยชน์แบบมีส่วนร่วม ตำบลชุมแสง ได้ใช้การจัดการกลุ่มแบบ 5 ก และมีพหุภาคีหนุนเสริมโดยใช้กลไกสร้างความเข้มแข็งจากคนในด้วย การระดมสมองและประชุมแบบมีส่วนร่วมในทุกระดับ

อภิปรายผล

บริบททั่วไปของชาวตำบลชุมแสงมีวัฒนธรรมร่วมที่มีความผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมไทยลาวและ ไทยเขมร ซึ่งมีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรม ที่ผสมผสานกลมเกลียว โดย มีประเพณี 12 เดือนเป็นวัฒนธรรมเชื่อม ผู้คนทั้ง 2 กลุ่ม ส่งผลให้เป็นพื้นที่ ที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นซึ่งเกิดจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม มีลักษณะเฉพาะ ถิ่นซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น

3 ลักษณะคือ

1. ประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะเรื่องของน้ำ และข้าว เช่น บุญเดือน 2 บุญคุณลาน บุญเดือน 3 บุญข้าวจี่ บุญเดือน 7 บุญแสกนา
2. ประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อ ในสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นเรื่องที่สัมพันธ์ความกตัญญูต่อบรรพชน ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ ความอุดมสมบูรณ์และความสามัคคีในกลุ่มคน เช่น บุญเดือน 5 บุญสงฆ์น้ำ เดือน 9 บุญข้าวประดับดิน เดือน 10 บุญข้าวสาก
3. ประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการสร้างศรัทธา การสะสมความดี ละทิ้งกิเลส ปฏิบัติธรรม และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น บุญเดือน 1 บุญเข้ากรรม บุญเดือน 2 บุญพระเวส บุญเดือน 8 เข้า พรรษา บุญเดือน 11 บุญออกพรรษา และบุญเดือน 12 บุญกฐิน ซึ่งลักษณะของบริบทชุมชนชุมแสงมีความสอดคล้อง กับการศึกษาของ ฟินิจ ลาภานานนท์ (2560) ได้กล่าวถึงการผสมผสานวิถีปฏิบัติและประเพณีทางพุทธศาสนาใน บริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมเพราะปัจจัยทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสื่อสำคัญที่จะเชื่อมประชาชนให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ตลอดจนการผสมผสานวิถีปฏิบัติและประเพณีทางศาสนา ยังส่งผลให้ผู้คนที่อยู่ร่วมกัน อย่างมีศักดิ์ศรีและสิทธิเท่าเทียมกัน ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและ ซึ่งนำไปสู่การสร้างรูปแบบการจัดการพื้นที่ สาธารณประโยชน์แบบมีส่วนร่วม

สภาพปัญหาด้านการจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ จากแบบสำรวจสาเหตุของการเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณประโยชน์ พบว่าสาเหตุปัญหาการเข้าใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์แบ่งเป็น 5 ลักษณะดังนี้

1. ลักษณะความไม่ชัดเจนทางกายภาพของขอบเขต เขตแดน
2. ลักษณะการสืบทอดต่อเนื่องจากบรรพบุรุษ
3. ลักษณะการเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่โดยการซื้อขายสิทธิ์
4. ลักษณะการแลกเปลี่ยนสิทธิ์
5. ลักษณะการเช่าเพื่อทำกิน

และจากเวทีระดมสมองพบว่า ชุมชนมีปัญหาที่เข้าข่ายเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินสาธารณะ 4 ประเด็น ซึ่งสามารถลำดับความสำคัญของปัญหาได้ดังนี้ คือ 1. ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะเนื่องจากไม่มีคณะกรรมการและกติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกัน 2. การสร้างคนให้มีจิตสำนึกรักษ์ป่าชุมชน เนื่องจากไม่มีกติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกัน 3. การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมพื้นที่เกษตร (พื้นที่ลุ่มต้ำน้ำท่วมทุกปี ท่วม 1 เดือน เนื่องจากเป็นพื้นที่รับน้ำ น้ำหลาก) 4. และปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ดอน เนื่องจากเป็นพื้นที่สูงและดินทรายไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ ลักษณะของปัญหาดังกล่าว ชุมชนจึงได้จัดเวทีกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะพหุภาคี โดยมีความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลชุมแสง ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นที่ได้เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์อย่างใกล้ชิดกับประชาชน เกษตรจังหวัดและเกษตรอำเภอ หน่วยงานภาครัฐส่วนกลางที่มีนโยบาย และองค์ความรู้ เครื่องมือในการขับเคลื่อนวิถีกะตกร ในการพัฒนาโดยใช้เทคโนโลยี เทคนิควิธีการ การจัดการกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรได้พัฒนาศักยภาพในการผลิตและการวางแผน การดำเนินงานพัฒนาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ องค์กรภายนอกที่มีบทบาทในการหนุนเสริม การบริหารจัดการกลุ่ม สร้างเวทีการมีส่วนร่วม การสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการให้กลุ่ม ซึ่งภาคีที่ดังกล่าวเป็นหน่วยงานที่มีแนวทางในการร่วมมือ ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา เพื่อการพัฒนา ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ การกระจายรายได้ให้เท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรที่ดินของ นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ (2558) ได้กล่าวไว้คือ แนวทางที่เหมาะสมในการคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ คือ การนำโครงการของรัฐไปปฏิบัติโดยอาศัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของคนในชุมชน และการใช้คณะบุคคลที่มีความเป็นกลางจากหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมในการกระบวนการแก้ไขปัญหา

ทั้งนี้รูปแบบการบริหารจัดการที่สาธารณประโยชน์แบบมีส่วนร่วม ตำบลชุมแสง อำเภอ สตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ซึ่งใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการทำงาน พบว่ามีรูปแบบดังนี้ การมีส่วนร่วมการค้นหาคำศัพท์ชุมชนเพื่อให้ได้ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้เกิดคณะกรรมการกลุ่ม ซึ่งคณะกรรมการได้ใช้เครื่องมือในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคือใช้การประชุมแบบมีส่วนร่วม ปรึกษาหารือ ค้นหาปัญหาร่วม และเสนอแนวทางแก้ไข เป็นการดำเนินงานในระยะแรก ต่อมาคณะกรรมการจึงสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มด้วยการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักถิ่น โดยใช้หลักการพัฒนากลุ่มอาชีพแบบ 5 ก ของกรมการพัฒนาชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้ได้โครงสร้างคณะกรรมการและกรรมการกลุ่มอย่างเป็นทางการ มีการสร้างกฎกติการะเบียบ ผู้รับผิดชอบกองทุนและร่วมวางแผนการพัฒนาผ่านการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือการประชุมกลุ่มย่อย และประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วม

วางแผนและกำหนดเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่ทั้งระบบ โดยยึดหลักธรรมาภิบาล และการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนกรณีศึกษาป่าชุมชนดงผักข่า อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนโดย เริ่มจากการอบรมให้ความรู้และสร้าง ความเข้าใจที่ตรงกันกับผู้นำชุมชน และผู้นำชุมชนเป็นผู้ชี้แจงและชี้แนะต่อประชาชนในชุมชนมี การประชุมร่วมกัน ตั้งกฎกติกา ข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน มีการจัดตั้งคณะกรรมการ ในการดูแลกฎระเบียบ และถ้าดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยได้รับคำแนะนำที่ถูกต้อง ก็จะสามารถฟื้นฟูและสร้างความยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. รูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์ของตำบลชุมแสง สามารถนำไปเป็นแนวทางเพื่อขยายผลไปยังพื้นที่สาธารณะประโยชน์อื่นๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน
2. การสร้างความยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักถิ่น กลุ่มฯจะต้องดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยผ่านการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการ ซึ่งกลุ่มควรผสมผสานภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาเพื่อกระตุ้นให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบ
3. กลุ่มฯควรมีการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการและสมาชิก โดยการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้พื้นที่อื่นๆเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนต่อไป
4. การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคต กลุ่มต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และควรมีการประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรเพื่อความยั่งยืนบนวิถีพอเพียงของชุมชน
2. ควรมีการศึกษาวิจัยความเหมาะสมของระบบการจัดการน้ำในพื้นที่สาธารณประโยชน์ตำบลชุมแสง เพื่อขยายพื้นที่ทางการเกษตรและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน
3. จากบริบทของชุมชน ชาวตำบลชุมแสงมีวัฒนธรรมร่วมที่มีความผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมไทยลาวและไทยเขมร และมีประเพณี 12 เดือนเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นซึ่งเกิดจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาไปสู่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). แนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ. บริษัท สไตส์ครีเอทีฟเฮาส์ จำกัด. กรุงเทพฯ.
- ชาวลิต สิมสวย. (2560). การจัดการพื้นที่สาธารณะบ้านตามา บ้านสุขสำราญและบ้านสุขวัฒนา เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. บุรีรัมย์.
- นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ. (2558). ความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐในการใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระจังหวัดพัทลุง. *Kasetsart Journal of Social Sciences* 37. กรุงเทพฯ.
- พินิจ ลากธนานนท์ . (2560). การผสมผสานวิถีปฏิบัติและประเพณีทางพุทธศาสนาในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา : การส่งเสริมประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน. กรุงเทพฯ .
- สมาพร ศิริลาภ. (2556) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนดงผักข้าอำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. อุบลราชธานี.